

Rental Differences During Ahzab and Its Effect on Management

Necdet Çıracı^{1,a,*}, Orhan Parlak^{1,b}

¹Faculty of Theology, Uşak University, 64000 Uşak, Turkey

*Corresponding Author

ARTICLE INFO

Research Article

Received : 24/12/2020

Accepted : 30/12/2020

Keywords:

Surah al-Ahzab

The science of qiraat

Differences in qiraah

İnfrared

İndirac and seven letters

ABSTRACT

It is of great importance to know the effect of differences in recitation on meaning in understanding the Quran. Because, we understand how these differences have made changes in the word, how much they affect the interpretation of the Quran and the presentation of fiqh provisions. In our article, we first thought it appropriate to give brief information about the general structure of Surah al-Ahzab. Later, we gave brief information about qiraat science, the effect of qiraat science on tafsir and the issue of seven letters, the effect of qiraat differences on meaning, infirad, indirac methods and fershu'l huruf. Another issue we have included in our study is the differences in recitation in the Surah al-Ahzab and its effect on its meaning.

Türk Akademik Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 3(2): 19-26, 2020

Ahzab Suresindeki Kıraat Farklılıkları ve Manaya Etkisi

MAKALE BİLGİSİ

Araştırma Makalesi

Geliş : 24/12/2020

Kabul : 30/12/2020

Anahtar Kelimeler:

Ahzab Suresi

Kıraat ilmi

Kıraat farklılıkları

İnfrared

İndirac ve yedi harf

ÖZ

Kur'an'ın anlaşılmasında kıraat farklılıklarının manaya etkisinin bilinmesi büyük bir öneme sahiptir. Çünkü bu farklılıklar, kelimedeki ne gibi değişiklik yapmış, bunlar Kur'an'ın yorumunda ve fıkhi hükümlerin ortaya konulmasında ne kadar etki yaptığını bu şekilde anlıyoruz. Makalemizde önce, Ahzab suresinin genel yapısına dair kısaca bilgi vermeyi uygun gördük. Daha sonra kıraat ilmi, kıraat ilminin tefsire etkisi ve yedi harf meselesi, kıraat farklılıklarının manaya etkisi, infirad, indirac usulleri ve ferşu'l huruf hakkında kısaca bilgi verdik. Çalışmamızda yer verdiğimiz diğer bir konu ise Ahzab suresindeki kıraat farklılıkları ve mana ya etkisi üzerinde olan etkisidir.

^a necdetciraci8@gmail.com

^b <https://orcid.org/0000-0002-2126-6882> | orhan.parlak@usak.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-3556-926X>

This work is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License

Giriş

Ahzaab “hizb” kelimesinin çoğuludur. Cemaat, parti, silah, harp aleti, insanın hergün devam ettiği (zikir) dua manasına gelir.¹

Surenin hem Mekki, hem de Medeni olduğunu söyleyen müfessirlerimiz vardır. Fakat müfessirlerin geneli surenin Medeni olduğu kanaatindedir. Sure adını 20. ve 22. Ayetlerde bulunan ahzaab kelimesinden almıştır.

Surenin ayet sayısı ile ilgili muhtelif rivayetler vardır. Ayet, sayısının 200 olduğu ifade edildiği gibi 73 ayet olduğu da rivayet edilmektedir. Ancak ayet sayısının 73 olduğu görüşü ağır basmaktadır.²

Biz bu çalışmamızda surenin tamamının ihtiva ettiği bütün konuları ele almaktan ziyade, suredeki kıraat farklılıklarının neler olduğu ve manaya etkisi üzerinde duracağız.

Asıl konuya girmeden önce “Kıraat ilmi nedir?” , “Kıraat farklılıklarının tefsir ilmindeki yeri nedir?” , “Kıraat farklılıklarının manaya etkisi nedir?” gibi sorulara kısaca cevap vermeye çalışacağız.

Kıraat İlimi

Kıraat; okumak demektir. Arapça قرأ fiilinden mastardır. Kıraat tilavetten farklıdır. Ondan daha geniş bir anlam alanına girer. Kıraat entelektüel bir okuma faaliyetidir.³

Kâri: Kur'an okuyan Kur'an kıraati ile ilgili kuralları uygulayan kişiye denir.⁴

Kurra: Kıraat imamları olmak üzere, kıraatleri bilen, öğreten kimselere denir.⁵

Mukri: Kıraatları öğrenmiş ve bunları sözlü olarak nakleden, başkasına okutan kıraat âlimi demektir.⁶

Tilâvet: Okumak, takip etmek, tekrar etmek, gereğini yapmak gibi manalara gelir. Tilâvet herhangi bir kelâmı okumak manasına geldiği gibi ilahi kitabı (Kur'an'ı) okuma anlamına da gelir. En çok bilinen genel geçer manası ise Kur'an-ı Kerim okumak anlamındadır. Tek kıraatle okumaya da tilâvet denir.

Kıraat ilmiyle ilgili genel kaynaklara baktığımız da birçok tarif yapılmıştır. Biz burada bunları teker teker ele almak yerine genel kabul gören tarifi zikredeceğiz.

Kıraat İlimi: Kur'an kelimelerinin nasıl edileceğini, ihtilaflarını ve ittifaklarını, ravileri nispet ederek bilmektir.⁷

Kıraat İlminin Konusu: Telaffuzdaki ihtilaf ve okunuşundaki keyfiyet bakımından Kur'an kelimeleridir.

Kıraat İlminin Gayesi: Mütevâtir ihtilafların zapt melekelerini elde etmektir.

Kıraat İlminin Faydası: Kur'an kelimelerini,

telaffuzunda, hatadan korumak tahrif ve tağyirden muhafaza etmek, Kıraat İmamlarını bilmek ve birbirinden ayırmaktır.⁸

Kıraat Farklılıkları ve Manaya Etkisi

Kur'an-ı Kerim 610 yılında nazil olmaya başlamış ve 23 sene zarfında tedricen inmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde ayetlerin okunma ve anlaşılmasında herhangi bir sıkıntı oluşmuyordu. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) Kur'an'ın okunup, ezberlenmesinde ve yazıya geçirilmesinde son derece titiz davranmıştır. Sahabeler de bu hassasiyetin aynısı göstermişler ve Kur'an'ın tahrife uğramadan günümüze kadar muhafaza edilmesini sağlamışlardır.

Hz. Peygamber'e (s.a.v.) Kur'an, Kureyş lehçesiyle inmiştir. Ancak Kur'an'ın muhatabı olan sahabeler farklı kabilelere mensup oldukları ve ayrı ayrı lehçeleri olduğundan, telaffuz sıkıntıları doğmuş, dolayısıyla efendimiz (s.a.v.) Kur'an'ın Yedi Harf çerçevesinde okunmasına izin vermiştir.

Yedi Harf meselesini Tefsir Usulü ya da Kur'an ilimleriyle ilgili kaynaklar el-Ahrufu's-Seb'a başlığı altında ele almışlardır. Yedi Harf meselesi mahiyet itibarıyla ne olduğu hususu, metodoloji âlimleri arasında ihtilafa sebep olmuştur. Yedi Harf konusunda Ehl-i Sünnet ve Şia uleması farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlerin herbirine saygı duymakla beraber biz bu çalışmamızda en isabetli görüş olduğu kanaatine vardığımız Ehl-i Sünnet'in görüşlerinden sadece bir tanesini zikredeceğiz.

Bu görüşe göre “Yedi Harf ‘le kastedilen, yedi vecih (tarz) tir. Bu görüşü ileri sürenler de birtakım hususları tesbit ederek “yedi veçhi “oluşturmaya çalışmışlar, ancak belli bir “yedi” üzerinde bir görüş birliği sağlayamamışlardır. Konuyu izah etmesi açısından İbn Kuteybe (ö.276/889)'nin “Te'vilü müşkili'l- Kur'an” adlı kitabında zikrettiği şu yedi veçhi nakletmek istiyoruz:

1. Harekesi değişen, manası ve sureti değişmeyen vecih
2. Hareke ve manası değişen, sureti değişmeyen vecih
3. Eş anlamlı kelimelerin birbirinin yerine konulması şeklindeki vecih
4. Harfleri ve sureti değişen, fakat manası değişmeyen vecih
5. Ziyade ve noksanlıkla meydana gelen vecih
6. Hem mana hem de suretinin değişmesiyle oluşan vecih
7. Takdim ve Tehiri ile oluşan vecih⁹

¹ Halil b. Ahmed, *Kitabu'l Ayn*,(2003),1,310,Beyrut-Lübnan; Ebü't-Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Ya'küb b. Muhammed el-Firûzâbâdî,*el- Kamusu'l Muhit* ,s.73,Beyrut-Lübnan;*el- Mu'cemu'l-Vasıt*,Komisyon(Dr. İbrahim Enis,Dr.Abdü'l Halim Muntasır,Atiyye es-Savalihi, Muhammed Halefullah,Ahmed),(2011), Mısır, s.175

² Ebü Ca'fer Muhammed b. Cerir b. Yezid el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî, *Câmi'u'l-beyân fi tefsiri'l- Ayi'l-Kur'an*, (1994),Beyrut,6/157;Muhammed Nebil Ğinam, *Dirasetü fi't-Tefsir*,(1995), Kahire, s.156

³ İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, (2018) , İfav Yay. 1. Bs, İstanbul, s.198; Ramzan Pakdil, *Ta'lim Tecvid Ve Kıraat*, (2014), İfav Yay. İstanbul, s.368

⁴Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed B. Ali Cezeri, *Müncidü'l-Mukriin VeMürşidü't-Talibin*, DKİ, (diğer bilgileri yok.), s.49; Abdurrahman Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatler*, Ensar Neşriyat.(2013), İstanbul, s.211;

⁵ İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzülü Ve Kıraati*, (2012), İfav Yay. İstanbul, s.241

⁶ Abdurrahman Çetin,a.g.e. , s.211; İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzülü Ve Kıraati*, s.241; Abdulhamid Birşik, *TDV kıraat mad.*, 25, 426-433

⁷ Bkz. Halil b. Ahmed, a.g.e.,3,369,370;İmam Celaledin es-Suyuti, *El-İtkan Fi Ulumi'l-Kur'an*, Daru İbn. Kesir,Beyrut, 2006 ,1,145; Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed B. Ali Cezeri, *En-Neşr Fi'l-Kıraati'l-Aşr*,Daru'l-Fikr, Beyrüt, 2014.,s.27; Süleyman Aydın, *Kur'an Tarihi*,s. 71;Abdulhamid Birşik, *DİA* ,27,426; Ferruh Kahraman ,*Tefsirde İhtilaflar*,(2011),İstanbul,s.196-206

⁸ Ali Osman Yüksel, *İbn Cezeri Ve Tayyibetü'n- Neşr*, (2016), İstanbul, s.115; İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzülü Ve Kıraati*, s.235

⁹ Bkz. Cezeri,*en-Neşr* ,s.27;Abdulfettah Paluvi, *Zübdetü'l-Irfan*, Asitane Yay. İstanbul 2009,s.39; Ebu Amr ed-Dani, *Et-Teyisr fi'l-Kıraati's-*

Kıraat Farklılıklarının Tefsire Etkisi

Kıraat farklılıkları Kur'an tefsirine zenginlik kazandırmıştır. Çünkü kıraat farklılıkları sadece med mertebesi, sıra, idğam, hems, imale, beyne vb. gibi harflerin, hareketlerin, telaffuz şekilleriyle değil, kelimeleri oluşturan harflerle ilgilidir. Kıraat farklılıkları, kelimenin sarf yapısında veya irabında olabilir. Dolayısıyla kelimelerde anlam farklılıkları meydana gelir. Böylece anlam zenginliği elde edilir. Bu da nasları farklı şekilde yorumlamaya katkı sağlar.

Konuyla ilgili ayrıntıya girmeden üzerinde durduğumuz hususu bir örnekle izah etmeye çalışalım.

Misal;

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ
حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا
وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ
لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا
بُيُوتِهِمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُورًا غَفُورًا

“Ey iman edenler! Siz sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar, yolcu olan müstesna olmak üzere, cünüp iken de gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur veya yolculuk halinde bulunursanız yahut sizden biriniz ayakyolundan gelirse ya da kadınlara dokunup da – bu durumlarda– su bulamamışsanız o zaman temiz bir toprağa yönelin (teyemmüm edin); yüzlerinize ve ellerinize sürün. Şüphesiz Allah çok affedici ve bağışlayıcıdır.”¹⁰

Yukarıdaki ayette geçen “لمس” fiilini İmam Hamza ve Kisai elifsiz olarak sulasiden “لمستم”, diğer kıraat imamları ise “لامستم” şeklinde okumuşlardır.

Bundan da anlaşılmaktadır ki İmam Hamza ve Kisai’ye göre fiil, tek kişi tarafından gerçekleştirilmiştir. Ayette geçen “لمس” fiili müteaddi (geçişli) bir fiil olup müşaraket (işteş) anlamı ifade etmez. Dolayısıyla bu kıraate göre ayetten “cinsel ilişki” anlaşılmayıp “el ile dokunma” anlaşılır. Diğer sekiz kıraat imamı ise söz konusu kelimeyi mufâale babından “لامس” şeklinde okumuşlardır. Mufâale babı anlam özelliği itibarıyla işteş fiil anlamı ifade eder. Bu nedenle “fiiline “cinsel ilişki” anlamını verebiliriz.

Yukarıda bahsettiğimiz iki kıraatten islâm hukukçuları farklı sonuçlara varmışlardır. Yani; Ebu Hanife “لامستم” kıraatini esas almış, “cinsel ilişki” anlamına geldiğini ifade etmiş, el ile dokunmanın abdesti bozmayacağını ileri sürmüştür.

İmam-ı Şafii ise, “لمستم” yani elifsiz olarak okunan kıraati esas almış ve şöyle demiştir; “Anne, kız kardeş, hala ve teyze gibi nikâhı ebedi haram olanlar hariç, yabancı bir kadının herhangi bir yerine dokunulması halinde abdestin bozulacağını ileri sürmüştür. “

İmam-ı Mâlik ve Ahmed b. Hanbel de “mutlak anlamdaki dokunma” fiilini şehvetli ve şehvetsiz dokunma diye ikiye ayırmış, şehvetli dokunma da abdestin bozulacağını, diğerinde ise bozulmayacağını ifade etmiştir.¹¹

Bu örnek bize göstermektedir ki, kıraatler tefsir ilmi açısından büyük önem taşımaktadır. Kur'an'ın tefsir edilmesinde, tefsir araştırmalarının bugünkü seviyeye ulaşmasında kıraatlerin payı büyüktür. Kıraatlerin hikmetlerinden biri de bu olsa gerek. Konuyla ilgili örnekler çoğaltılabilir.

Kur'an Kıraatinde Usuller

Kıraat-i Aşere'nin tedrisatında ve bu vecihlerin tilaveti esnasında kullanılan iki usul vardır. Bunlar İnfirad ve İndirac usulleridir.

İnfirad Usulü

Hicri ilk beş asırda “infirad tariki” ile Kur'an-ı Kerim'in vecihleri her imam için ayrı ayrı bir hatim yapmak suretiyle tedris edilmiştir.¹²

İndirac Usulü

Bütün kıraatleri ve bu kıraatlerin rivayetlerini bir araya cem ederek tek bir hatimle okuma, tedris etme usulüne denir. İnfirad usulü ile kıraat ilminin talimi ve tedrisatının, fazla zaman almasından dolayı Hicri beşinci asırdan itibaren indirac usulü ile beraber kullanılmaya başlanmıştır.¹³

Ahzab Suresindeki Kıraat Farklılıkları

Ferşu'l-Huruf Yönünden Manaya Etki Eden Vecihler

Ferş kelimesi sözlükte bir şeyi yaymak anlamındadır. Mesala yatağı yaymak; bir kimseye bir konuyu enine boyuna anlatmak; bir kimsenin kısıtlama koymadan dilediği gibi konuşması ve bir köpeğin ön ayakları üzerine abanarak yayılması gibi anlamlara gelir.¹⁴ Harf kelimesi ise alfabe harflerinden herbiri için kullanılan bir kelimedir. Ayrıca Kur'an kelimelerinin farklı vecihlerde okunmasına da harf denir.¹⁵

Ferşu'l-Huruf teriminin kıraat ilmindeki ıstılah anlamı ise şöyledir; Belli bir kaideye dayanmayan, Kur'an' da dağınık olarak bulunan kelime farklılıklarına ihtilaflar denir. Külli kaidelerden olmayıp cüz'i kaidelerden oluşan ve surelerde dağınık olması sebebiyle ferş denilen bu kelime farklılıkları, kıraate dair çalışmalarda Bakara suresinden Nas suresine kadar sure sure ele alınmıştır.¹⁶

Ahzab suresi hakkında giriş bölümünde kısaca bilgi sunmuştuk. Şimdide suredeki asıl konumuz olan kıraat farklılıkları ve manaya etkilerini örneklerle sunmaya çalışalım. Tespit edebildiğimiz kadarıyla suredeki yetmiş üç ayetin bazılarında usul farklılıkları, bazılarında ise

Seb'a, Daru İbn Kesir, Beyrut,1.Bs, 2013,s.91;Gazi İna'ye , Hüde'1 – Furkan fi Ulumi'l-Kur'an,2,s.209-219,(1996) ,Beyrut-Lübnan; Abdurrahman Çetin, Kur'an İlimleri ve Kur'an Tarihi,2014 , s.157,158; Ömer Çelik , Tefsir Usulü ve Tarihi,(2012),İstanbul,s.67-71; Ebu'l Şame el- Makdisi, el- Mürşidü'l Veciz;(1986),Ankara,s.91 -100

¹⁰ Nisa: 4/43

¹¹ Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'üd b. Muhammed el-Ferrâ'Begavi, *Mealimü't-Tenzil*, Riyad (1990), c.2, s.222;Muhsin Demirci,*Kur'an Tarihi*,2017, İstanbul,s.235

¹² Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, (2013), İzmir, Tıbyan Yay. s.19; İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzulü Ve Kıraati*,s.248; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, s.190; Nihat Temel, *Kıraat Ve Tecvid İstılahları*, (2009),İstanbul , s. 75

¹³ Mustafa Yıldırım, a.g.e., s. 19; Abdurrahman Çetin, a.g.e., s.223

¹⁴ Halil b. Ahmed ,a.g.e.,3,311;Firuzabadi,a.g.e.,s.600

¹⁵ Halil b. Ahmed ,a.g.e.,1,305; Firuzabadi,a.g.e.s.1061

¹⁶ El-Cermi, *Mu'cemu Ulumi'l-Kur'an*,(2001),s.204, Darul Kalem, Beyrut; Recep Koyuncu ,*Kıraat İlmî Ve Takrib Usulü*,(2018),160,161,İstanbul

kıraat farklılıkları vardır. Bunlardan ön dört ayetteki kıraat farklılıkları manayı da etkilemektedir. Kıraat farklılığı dolayısıyla manayı da etkileyen ayetler şunlardır:

Ahzab suresi:

2,4,9,13,14,20,21,26,30,31,33,36,40,49,52,53,67,68.

İlgili ayetleri bazılarını ele alıp, kıraat farklılıklarını ve anlam değişikliklerini belirtmeye çalışalım.

İkinci Ayet:

وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا

Rabbinden sana vahyedilene uy. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

İmam Ebu Amr Kıraatine göre yukarıdaki تَعْمَلُونَ kelimesi يعملون şeklinde okunmuştur. Dolayısıyla şiga muhataptan (ikinci şahıs) , gaib(üçüncü şahıs) çoğula nakolunmuştur. Ayetin ilgili kısmının anlamı “Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır; yerine “Allah bütün yaptıklarından haberdardır” şeklinde olur. Envaru’t – Tenzil ve Esraru’t –Te’vil adlı tefsirin müellifi Nasıruddin el-Beydavi (v.685/1286) fiildeki zamirin يعملون yani vav’l cemanın kafirler ve münafıklarla ilgili olduğunu ifade etmektedir. Buna göre “ Allah kafir ve münafıkların sana kurdukları tuzaklardan haberdardır ve seni onlardan koruyacaktır.” Şeklinde olur.

Dördüncü Ayet:

مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ وَمَا جَعَلَ أَرْوَاجَكُمْ
الَّتِي تَنْظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ
ذَلِكَ قَوْلُكُمْ بِأَفْوَاهِكُمْ وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ

“Allah bir kişinin göğüs boşluğunda iki kalp yaratmamıştır. Annelerinize benzeterek haram olsun dediğiniz eşlerinizi anneleriniz kılmamış, evlâtlıklarınızı da gerçek oğullarınız yapmamıştır. Bunlar sizin kendi iddianızdır; hak ve hakikati Allah söyler, doğru yolu da O gösterir.”¹⁷

Ayetteki تَنْظَاهِرُونَ kelimesini İmam Nafi, İmam İbni Kesir, İmam Ebu Amr, İmam Ebu Câfer, İmam Yakup تَنْظَاهِرُونَ şeklinde okumuş, İmam İbni Amir ise تَنْظَاهِرُونَ şeklinde okumuş, İmam Hamza, İmam Kisai, İmam Halef b. Hişam تَنْظَاهِرُونَ şeklinde okumuştur.¹⁸

Ayetteki farklı okunan diğer bir kelime الَّتِي kelimesidir. Manaya etkili olması açısından biz sadece تَنْظَاهِرُونَ kelimesi üzerinde duracağız. تَنْظَاهِرُونَ kelimesi İmam Asım kıraatine göre müfaale babından müzari fiil olup cemi’ müzekker muhataptır. Bu babın müşareket, ta’diye, gayret ve devamlılık, bazen de sülasi mücerred fiil manasında kullanılması gibi anlamları vardır. Ayrıca davranma tarzı da ifade eder.¹⁹

Kelime burada binası yani anlam özelliği itibarıyla

ta’diye(geçişli fiil) manasını ifade etmektedir. Çünkü zihar eşlerden sadece koca tarafından gerçekleştirilen bir boşama şeklini ifade etmektedir. Yukarıdaki ayetten murad zihar yapılan kadının geçekte o kişinin (koca) annesi olmadığını, evlatlığın da gerçek oğul olmadığını anlatmaktadır. Yani Allah çelişkiye yol açacağı için insanın içinde iki kalp yaratmadığı gibi bir kadında da hem annelik hem de eş olmayı, hem evlatlık hem de öz oğul olmayı bir arda bulundurmamıştır.

Kıraat imamlarından yukarıda adlarını verdiğimiz altısı kelimeyi تَنْظَاهِرُونَ şeklinde okumuşlardır. Zemahşeri (v.538/1144)bu haliyle kelimenin اِظْهَرَ fiilinden türetilip تَنْظَاهِرُونَ yani “zihar yapmak, açığa çıkmak” gibi anlama geldiğini ifade etmektedir. Ayrıca ilgili kelimenin ظَهَرَ fiilinden türetilerek تَنْظَاهِرُونَ şeklinde okunuşu da söz konusudur. Buna göre mana, “karşılıklı olarak eşlerin biri birine zihar yapması” anlamına da gelir. Yani fiil ظاهر anlamında olup “müşareket:işdeş fiil” ifade eder.²⁰

Konuyla ilgisi bakımından zihar terimi hakkında da kısaca bilgi vermenin uygun olacağı kanaatindeyiz. Zihar, kişinin hanımına “sen bana annemin sırtı gibisin” demesidir. Zihar, cahiliye döneminde bir boşama şekliydi. İslamda da boşanmayı gerektirir. Ama kaferet ödemek suretiyle evlilik devam eder. Konuyla ilgili olarak Mücadele suresinde geniş bilgi vardır. Rivayate göre Havle binti Sa’lebe’nin kocası Evs b.Samit hanımına zihar yapar. Havle, evliliklerinin devam edip etmediğini Hz. Peygamber (sav)’e sorar. Hz. Peygamber “artık ona haram oldun” buyurur. Çocukları küçük olan Havle çok üzülp halini Allah’a arz eder. Bunun üzerine surenin ilk dört ayeti nazil olur.²¹

Dokuzuncu Ayet:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ
فَارْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
بَصِيرًا

“Ey iman edenler! Allah’ın size şu lutfunu hatırlayın: Üzerinize düşman ordusu gelmişti de onların üzerine şiddetli bir fırtına ve göremediğiniz bir ordu göndermiştik. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir.”²²

İmam Ebu Amr تَعْمَلُونَ kelimesini يعملون şeklinde okumuştur. Ebu Amr göre ayetin meali şöyle olur: “Allah onların yaptıklarının tamamını görmektedir.”²³

On Üçüncü Ayet:

وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَانْجِعُوا
وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا
هِيَ بِعَوْرَةٍ إِنْ يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا

“Onlardan bir grup, “Ey Medineliler! Sizin işiniz

¹⁷ Ahzab Suresi:33/4

¹⁸ Bkz. Muhammed Fehd Haruf,a.g.e.,s.432; Ebu'l-Alâ Muhammed Ebu'l-Alâ, a.g.e, s.426,427; Dani, Camiu'l-Beyan .s.672

¹⁹ Mahmud Matraci, fi's-Sarfi ve Tatbikatihî,(2000),Beyrut, s.88,89; Abde er-Racihî,et-Tatbku's- Sarfi,(1984),Beyrut,s.35,36; Anlatımlı Arapça, Komisyon,(2001),Konya,s.134; M. Meral Çörtü,Arapça Dil Bilgisi Sarfi,(1995), İstanbul,s.180,181

²⁰ Nâsirud-Din el-Beydavi,a.g.e.,2/239; Zemahşeri,a.g.e.,5/343

²¹ Taberi ,a.g.e,7/237-239; Muhammed Ali es-Sabuni ,Tefsiru Ayati'l – Ahkam,(1980),Dımeşk,2/517,518

²² Ahzab Suresi: 33/9

²³ Bkz.16. dipnot

burada durmak değildir, hemen dönün” diyorlardı. Onlardan bir bölük de, aslında açıkta olmadığı halde, “Evlerimiz açıkta ve korumasız” diyerek peygamberden izin istiyorlardı; bunların istediği kaçıktan başka bir şey değildi.”²⁴

لَا مَقَامَ kelimesini İmam Asım’ın ravisi Hafı b. Süleyman hariç diğer bütün imamlar لَمَقَامَ şeklinde okumuşlardır.²⁵ مَقَامَ kelimesi “ yer ismi yada fiilinin masdarıdır.”²⁶ Söz konusu kelime Beğavi’ye(v.516-1122) göre مَقَامَ şeklinde okunursa “orada(Medine’de) sizin için konaklayacağınız ve ikamet edebileceğiniz bir yer yok” anlamını ifade eder. Ebu Hafı’a göre mana” sizin için orada ikamet etme imkanı yoktur. O halde Muhammed’e tabi olmaktansa müşrik olarak evlerinize dönünüz.” şeklinde olur.²⁷

Yirminci Ayet:

يَحْسِبُونَ الْأَعْرَابَ لَمْ يَذْهَبُوا وَإِنْ يَأْتِ الْأَعْرَابَ يَوَدُّوا لَوْ أَنَّهُمْ بَادُونَ فِي الْأَعْرَابِ يَسْأَلُونَ عَنْ أَنْبَائِكُمْ وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَاتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا

“Düşman birliklerinin hâlâ çekip gitmediklerini zannederler. Düşman bir daha geldiğinde ise size ait haberleri uzaktan almak üzere çöllerde dağınık yaşayan bedevilerin arasında bulunmayı arzuladılar. Zaten aranızda da bulunsalardı savaşa çok az katılırlardı.”²⁸

يَحْسِبُونَ kelimesini İmam Nafi, İmam İbni Kesir, İmam Ebu Amr, İmam Kisai, İmam Yakup ve İmam Halef b. Hişam يَحْسِبُونَ şeklinde okumuşlardır. Diğer kıraat imamları ise يَحْسِبُونَ şeklinde okumuşlardır. Kelime ister sülasi mücerred dördüncü baktan, isterse altıncı baktan kabul edilsin masdarı جِسْبَانًا şeklinde gelir. Anlamı “ zannetmek” olur.²⁹

يَسْأَلُونَ kelimesini İmam Yakub’un Ravisi Ruveys, يسألون şeklinde okumuştur. Kelimenin hem tefa’ul babından kabul edilmesi hem de “sin” harfinin şeddelenmesi anlama ziyadelik ve müşareket kazandırmaktadır. Yani münafıklar : “ birbirlerine habire Muhammed ve ashabı helak oldu mu ?” diye sorup dururlar.³⁰

Yirmi Altıncı Ayet:

وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا

“Ehl-i kitap’tan onlara destek verenleri kalelerinden indirdi, kalplerine korku saldı; artık onların bir kısmını öldürüyorsunuz, bir kısmını da esir alıyorsunuz.”

Bu ayetteki الرُّعْبَ kelimesini İmam İbnü Amir, İmam Kisai, İmam Ebu Câfer ve İmam Yakup kelimedeki ع

harfini dammeli, diğerleri ise الرُّعْبَ şeklinde sükûn ile okumuşlardır. Her iki kıraatte de kelimenin anlamı “şiddetli korku ve dehşet” demektir.

Otuzuncu Ayet:

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنِ يَا تُنْكِحِينَ فِي غَيْبِ النَّبِيِّ بِمَا هُنَّ يُنْكِحِينَ لَكُمْ فِي حَيَاتِهِنَّ وَمَا تُحِبُّونَ وَأَنْ يَكُونَ لَكُم مِّنْ مَّا كَسَبْنَ سَهَابًا مِّنَ السَّمَاءِ وَرِجَالًا مِّنْ أَهْلِ الْبَيْتِ وَمَا كُنْتُمْ بِتَالِيَاتٍ فِي ذَلِكَ

“Ey peygamber hanımları! Sizden kim açık bir hayasızlık yaparsa onun cezası ikiye katlanır, bu Allah için kolay bir şeydir.”³¹

Ayette tef’il babından ismi fail olan kelimeyi(مُنْكِحِينَ), İmam İbni Kesir, İmam Asım’ın Ravisi Ebu Bekir Şu’be ismi mef’ul olarak مُنْكِحِينَ şeklinde okumuştur. Buna göre mana “...sizden kimin hayâsız bir davranışı ortaya çıkarılırsa...” şeklinde olur.

Ayetteki ikinci kıraat farklılığı ise يُنْكِحِينَ kelimesinin نُصِغَتْ şeklinde okunmasıdır. Bu kıraate göre mana “Ey peygamber hanımları! Sizden kim açık bir hayasızlık yaparsa onun cezasını ikiye katlarız...” şeklinde olur. İmam Ebu Amr, İmam Câfer ve İmam Yakup ise söz konusu kelimeyi يُنْكِحِينَ şeklinde okumuşlardır. Buna göre de mana “Ey peygamber hanımları! Sizden kim açık bir hayâsızlık yaparsa onun cezasını O (Allah),kat kat verir...” şeklinde olur.

İlgili ayetteki son kıraat farklılığı ise الْعَذَابُ kelimesini İmam İbni Kesir ve İmam İbni Amir الْعَذَابُ şeklinde okumalarıdır. Buna göre kelime meful olarak değerlendirilip ayetin anlamı “Ey peygamber hanımları! Sizden kim açık bir hayâsızlık yaparsa (Allah)onun cezası ikiye katlar...” diğer kıraat imamlarına göre ise kelime naibu’l- fail olduğundan, ayetin meali ilk verildiği şekilde olur.³²

Otuz Birinci Ayet:

وَمَنْ يَفْعَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيُسَوِّغْنَ لَهُمْ أَجْرَهُمْ بِقَدْرٍ وَأَنْ يَسْأَلُوا رَبَّهُمْ إِنْ كُنُوا يُسْأَلُونَ عَنِ الْغَنَىٰ وَالْفَقْرِ لَيَسْأَلُهُنَّ اللَّهُ وَهُوَ غَنِيٌّ بِغِنَىٰ رَبِّهِ

“Sizden kim de Allah’a ve resulüne itaat eder, güzel şeyler yaparsa onun hak ettiği karşılığı iki kere veririz, ayrıca onun için değerli bir nasip de hazırladık.”³³

Ayette geçen وَتَعْمَلُ ve نُؤْتِيهَا kelimelerini İmam Hamza, İmam Kisai ve İmam Halef b. Hişam ilk harflerini بِعَمَلٍ ve نُؤْتِيهَا şeklinde okumuş, diğerleri ise وَتَعْمَلُ ve نُؤْتِيهَا şeklinde okumuşlardır. Bu kıraat farklılıklarına göre kelimelerin sigası (kipi) değiştiğinden ilgili ayetin meali şöyle olur: “Sizden kim de (erkekler) Allah’a ve resulüne itaat eder, güzel şeyler yaparsa onun hak ettiği karşılığını O (Allah)iki kere verir, ayrıca onun için değerli bir nasip de hazırladık.”³⁴

²⁴ Ahzab Suresi:33/13

²⁵ Mekki b. Ebi Talib, Ebu Muhammed, a.g.e.s.195; Dani, Camiu l- Beyan.,s.675; Zemahşeri,a.g.e.,5/361

²⁶ Halil b. Ahmed,a.g.e.,3/444;el- Mu’cemu’l Vasit,s.797;İlyas Karşılı, Yeni Sözlük,(2013),İstanbul,s.1830

²⁷ Beğavi,a.g.e., 6/332; Beydavi, a.g.e., 2/241

²⁸ Ahzab Suresi:33/20

²⁹ el- Mu’cemu’l Vasit,s.177; Zemahşeri,a.g.e.,5/368

³⁰Ebü Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el- Kurtubi, el- Camiu li-Ahkami’l – Kur’an,(2006),Beyrut,17/157;

Zemahşeri,a.g.e.,5/369

³¹ Ahzab Suresi:33/30

³² İmam Ebu Cafer en-Nehhas, Meani’l Kur’an,(1988),Mekke,5/343

³³ Ahzab Suresi:33/31

³⁴ Beydavi , a.g.e.,2/239;Zemahşeri,a.g.e.,5/585

Otuz Üçüncü Ayet:

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

“Evlerinizde oturun ve daha önce Câhiliye döneminde olduğu gibi açılıp saçılmayın, namazı güzelce kılın, zekâtı verin, Allah’a ve resulüne itaat edin. Ey peygamber ailesi! Allah’ın istediği, sizden kirliliği gidermek ve sizi tertemiz kılmaktan ibarettir.”³⁵

وقرن kelimesini İmam İbni Kesir, İmam İbni Amir, İmam Hamza, İmam Kisai, İmam Ebu Amr, İmam Yakup ve İmam Halef b. Hişam ق harfini kesra ile okumuşlardır. İmam Nafi, İmam Asım ve İmam Ebu Câfer ق harfini fethalı okumuşlar.

Bu ayetteki وَقَرْنَ kelimesinin Halil b. Ahmed (v.175-791) قَرَّ يَقرُّ قَرًّا ya da وَقَرَّ يَقرُّ dan türemiş olabileceğini kabul etmektedir.³⁶ وقَرَّ kelimesi sözlük olarak “ağır başlı olmak, evinde oturmak” gibi anlamlara gelir.³⁷ قَرَّ kelimesi ise “sevinmek, hoşnut olmak veya bir yerde ikamet etmek” anlamına gelir.³⁸ قَرَّ kelimesi ise “misafiri evinde konuk etmek, ağırlamak” gibi anlamlara gelir.³⁹

İncelemekte olduğumuz قَرَّ kelimesi emri hazır cemi müennes muhatabıdır. Hangi kökten kabul edilirse edilsin kelime “evde ikamet etmek” anlamı vardır. Adı geçen kelimenin sarf yönüyle izahı hayli uzundur.⁴⁰ Kurtubi(v.671/1273) ise söz konusu kelimeyi قَرَّ fiilinden emri hazır olarak değerlendirmektedir. Buna göre ayetin ilgili kısmın manası “ Ey Peygamber Hanımları! Siz herhangi bir hanım gibi değilsiniz ;ağır başlı olunuz ...”⁴¹ şeklinde olur.

Yukarıdaki ayetin mealini farklı bir şekilde şöyle tercüme edebiliriz. “Gereksiz yere ve olur olmaz şekilde evlerinizden dışarı çıkmayınız ve önceki cahiliye döneminde olduğu gibi (güzellik ve çekiciliğinizi göstermek üzere) açılıp saçılmayınız. Namazlarınızı aksatmadan gereği gibi kılınız, zekâtı veriniz, Allah’a ve Peygamberine itaat ediniz. Ey (Peygamber’ in) ev halkı /Ehli Beyt, Allah sizden günah kirini gidermek ve sizi tertemiz kılmak istiyor”⁴²

Otuz Altıncı Ayet:

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مِؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا

“Bir mümin erkek veya bir mümin kadının, Allah ve resulü bir emir ve hüküm verdiklerinde artık işlerinde bundan başkasını seçme hakları olamaz. Allah’ın ve resulünün emrine itaat etmeyenler doğru yoldan açıkça sapmışlardır.”⁴³

³⁵ Ahzab Suresi:33/33

³⁶ Halil b. Ahmed ,a.g.e.,390,391; el-Firûzâbâdi,a.g.e ,s.460

³⁷ İlyas Karşlı,a.g.e.,s.2116; el-Firûzâbâdi,a.g.e ,s.460,493

³⁸ İlyas Karşlı,a.g.e.,s.1782; el-Firûzâbâdi,a.g.e ,s.493

³⁹ İlyas Karşlı,a.g.e.,s.1789; el-Firûzâbâdi,a.g.e ,s.460,493

⁴⁰ Kelimenin emri hazır yapıyla ilgili geniş bilgi için bkz. Beydavi , a.g.e.,2/245; Ebu Hayyan Muhammed b. Yûsuf b. Ali b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelûsî,el-Bahru’l – Muhit ,(2010),Beyrut,8/476,477

⁴¹ . Beydavi , a.g.e.,2/245; Kurtubi,a.g.e.,17/159

Ayette geçen أَنْ يَكُونَ kelimesini İmam Asım, İmam Hamza, İmam Kisai ve İmam Halef b. Hişam dışındaki diğer kıraat imamları ان تكون şeklinde okumuşlardır.

Küfe tefsir ekolü Ebu Ubeyd’in tercihini dikkate alarak كَانْ şeklinde okumuştur. Çünkü müennes olan كَانْ ismiyle kendisi arasına لَهُم kelimesi girmiştir. Diğer kıraat otoriteleri ise أَنْ تَكُونَ şeklinde okumuşlardır. Çünkü كَانْ ismi durumundaki kelime müennesdir. Ayetteki “ الإخْتِيَارِ ” yani “ tercihde bulunma” anlamındadır. Söz konusu ayeti التَّبِيُّ أُولَى ” Yüce Allah, “Allah ve Rasulüne isyan edenlerin sapıtacağını” buyurmaktadır. Fukahanın çoğunluğu, Şafii uleması ve bu usulcülere göre “Allah ve Rasulü herhangi bir konuda bir hüküm koyduysa ona uymanın farzıyetine ve bu konuda müminlerin başka bir tercih hakkı olmadığını beyan etmişlerdir.” Buna göre anlam farkı gaib sigasına göre okunduğunda”... onların(müminlerin) başka bir tercihte bulunmaları söz konusu değildir.” Kelime muhatabı sigısıyla okunduğunda “Allah ve Rasulü bir hüküm koyduğunda, Ey Mü’minler sizin başka bir tercih hakkınız yoktur.” şeklinde olur.⁴⁴

Kırkıncı Ayet:

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

“Muhammed içinizden hiçbir erkeğin babası değildir, fakat o Allah’ın elçisidir ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi bilmektedir.”⁴⁵

Ayette geçen وَخَاتَمَ kelimesini İmam Asım hariç diğer kıraat imamları İmam Nafi, İmam-ı İbni Kesir, İmam İbni Amir, İmam-ı Ebu Amr, İmam-ı Ebu Câfer, İmam Hamza, İmam Kisai, İmam Yakup ve İmam Halef b. Hişam خَاتِمَ şeklinde okumuşlardır.

İmam Asım kıraatine göre وَخَاتَمَ kelimesinin manası “ peygamberler onunla mühürlenmiştir.” şeklinde olur.

Diğer dokuz imama göre خَاتِمَ kelimesinin manası “Peygamberlerin sonuncusudur” şeklinde olur.

Bazı müfessirler buradaki ت harfini üstün ya da esre okunsa da aynı manayı ifade ettiğini söylemişlerdir.⁴⁶

Kırk Dokuzuncu Ayet:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَةٍ تَعْتَدُونَهَا فَمَتَّعُوهُنَّ وَسَرَخُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا

“Ey iman edenler! Mümin kadınlarla evlenme akdi yapıp da sonra, birleşmeden onları boşadığımızda onlar üzerinde, hesaplayıp bekleteceğiniz bir iddet hakkınız yoktur. Onları bir şeyler vererek memnun ediniz ve güzellikle boşayınız.”⁴⁷

⁴² Yusuf Işıcık, Kur’an ve Meali,(2010),Konya,421

⁴³ Ahzab Suresi:33/36

⁴⁴ Kurtubi,a.g.e.,17/153;Zemahşeri,a.g.e,5/593; Beğavi,a.g.e.,6/353;

DİB.,Kur’an Yolu,(2004),Ankara,4/349,350; Mustafa Yıldırım ,Yüce

Kur’an ve Tefsirli Meali, s.422

⁴⁵ Ahzab Suresi:33/40

⁴⁶ Kurtubi,a.g.e.,17/165; Beğavi,a.g.e.,6/358; Zemahşeri,a.g.e,5/403; İbni Kesir, Tefsiri’l-Kur’an’il Azim,(1997),Riyad,6/427

⁴⁷ Ahzab Suresi:33/49

Yukarıdaki ayette geçen **أَنْ تَمَسُّوهُنَّ** kelimesini İmam Hamza, İmam Kisai ve İmam Halef b. Hişam **أَنْ تَمَسُّوهُنَّ** şeklinde okumuşlardır. Diğerleri ise Mushaf'taki şekliyle okumuşlardır. Kıraat imamlarının çoğunluğu söz konusu kelimeyi sülasi (مَسَّ) fiilinden kabul etmişlerdir. Bu haliyle fiil anlam özelliği itibarıyla ta'diye(geçişlilik) ifade eder. Adı geçen üç kıraat imamı ise tefa'ul babından okumuşlardır. Bu durumda kelime anlam olarak müshareket (işdeş) ifade eder. Bu ayetin ifade ettiği hükümler ilgili olarak şöyle bir soru akla gelebilir “bir erkek bir kadını nikâhlarda onunla gerdeğe girmeden önce boşarsa kadının iddet beklemesi gerekir mi?” Ayetin lafızlarından açıkça anlaşılmaktadır ki her iki kıraate göre de boşanmış olan kadının iddet beklemesi gerekmez. Ancak erkeğin kadına derhal mehrini verip serbest bırakması gerekir.⁴⁸

Elli İkinci Ayet:

لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ
أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ
شَيْءٍ رَقِيبًا

“Bundan sonra sana kadınlar helâl olmaz; mülkiyetin altında bulunanlar dışında kadınlarını, güzellikleri hoşuna gitse bile başka eşlerle değiştirmen de helâl olmaz. Allah her şeyi görüp gözetmektedir.”⁴⁹

Yukarıdaki ayetin ilk kelimesini İmam Ebu Amr ve İmam Yakup **لَا تَحِلُّ** şeklinde okumuşlardır. Bu kıraat imamlarına göre fiilin faili **النِّسَاءُ** kelimesidir. Diğer kıraat otoriteleri ise **يَحِلُّ** şeklinde, fiili müzekker sigasıyla okumuşlardır. Bunlara göre fiilin öznesi durumunda olan **النِّسَاءُ** kelimesi gayr-i hakiki cemi müennestir. Ayrıca Zemaşşeri (v.538/1144) Yusuf suresindeki **يُؤْتِي** kıraatini delil getirerek şu açıklamayı yapmaktadır. Yusuf suresindeki kıraatte fail cemi müennes mükesser, fiil ise müzekkerdir. Fiil ile fail arasında da fasıla yoktur. Bu kıraat caiz olduğuna göre açıklamasını yaptığımız ayetteki fiil-fail uyumsuzluğu haliyle caiz olmalıdır. Çünkü fiille fail arasında fasıla vardır.⁵⁰ Ayette kıraat farklılığından kaynaklanan bir anlam farklılığı da yoktur.

Elli Üçüncü Ayet:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ
إِلَىٰ طَعَامٍ غَيْرٍ نَاطِرِينَ أَيْهَٰ وَلكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا
طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي
النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا
سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسَأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ
لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ
تَنْكَحُوا أَرْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا

“Ey iman edenler! Peygamberin evine size yemek için

izin verilmediği vakit asla girmeyin, fakat çağrıldığımızda -erkenden gidip yemeğe hazırlanmasını beklemeksizin-girin, yemeğinizi yiyince hemen dağılın, söze dalıp oturmayın; bu davranışınız peygamberi rahatsız ediyor, size söylemeye çekiniyor, oysa Allah hak olanı açıklamaktan çekinmez. Peygamber hanımlarından bir şey istediğinizde, onlar perde arkasında iken isteyin; bu sizin kalplerinizin de onların kalplerinin de temiz kalması için en uygundur. Resûlullah'ı üzme hakkınız yoktur, kendisinden sonra ebedî olarak eşleriyle de evlenemezsiniz, sizin bunu yapmanız Allah katında büyük bir günahdır.”⁵¹

İmam Asım kıraatiyle diğer imamlar İbni Kesir, Kisai ve Halef b. Hişam ‘ın kıraati olan **فَسَأَلُوهُنَّ** kelimesi arasında bir anlam farkı yoktur. Çünkü **سَأَلَ** fiilinin emri hazırı her iki kıraat şeklinde **سَأَلَ** gelebilir. Manası da “istemek” demektir.⁵²

Altmış Sekizinci Ayet:

رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا

“Rabbimiz! Onlara iki kat azap ver ve onları ağır bir şekilde lânetle!”⁵³

Ayette geçen **كَبِيرًا** kelimesini İmam Asım bu şekilde okumuş, diğer kıraat otoriteleri İmam Nafi, İmam İbn Kesir, İmam İbn Amir, İmam Hamza, İmam Ebu Amr, İmam Kisai, İmam Ebu Câfer, İmam Yakup ve İmam Halef b. Hişam **كَثِيرًا** şeklinde okumuşlardır.

İki kıraat arasında neredeyse bir anlam farkı yoktur. Çünkü kelimeler müteradif kabul edilebilir.⁵⁴

Sonuç

Bu çalışmamızda, kaynağı itibarıyla kıraatlerin Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasına vesile olan ilimlerden biri olduğunu, birçok ilme kaynaklık ettiğini görmekteyiz.

Sahih rivayetler ile bizlere ulaşan bütün kıraatler Kur'an'ın ta kendisi, Kur'an ise İslami ilimlerin temel kaynağıdır. Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber döneminde yazılmış ve ezberlenmiştir. Hz. Peygamberin vefatından sonra Hz. Ömer'in tavsiyesi ve Hz. Ebu Bekir'in emriyle Zeyd b. Sabit'in başkanlığında bir heyet tarafından bu yazılı nüshalar bir araya toplanmış ve bir Mushaf haline getirilmiştir. Hz. Osman döneminde bu İmam mushafdan bazı nüshalar çoğaltılmış ve çeşitli İslam beldelerine gönderilmiştir. Bu son çalışma ile Kur'an lafızları farklı okuyuşları içine alacak şekilde yazılmıştır.

Hz. Peygamber (sav) ile başlayıp sahabe'nin titizlikle koruyup naklettiği Kur'an-ı Kerim'in farklı şekillerle okunuşu, kıraat âlimlerinin titizlikle yürüttüğü çalışmalarla günümüz müslümanlarına ulaştırılmıştır. Bu çalışmalar sayesinde üzerinde ittifak edilen kıraatlerin, sahih veya mütevatir kıraat sayılabilmesi için İslam âlimleri bazı şartlar ileri sürmüşlerdir. Bu şartlar İbn Mücahid'e göre ilk

⁴⁸ Taberi, a.g.e., 6/186; Kurtubi, a.g.e., 17/176; Zemaşşeri, a.g.e., 5/415; Beğavi, a.g.e., 6/362; Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, (1971), İstanbul, 6/3912, 3913; İmam Ebu Cafer en-Nehhas, a.g.e., 5/360; Beydavi, a.g.e., 7/249; es-Sabuni, a.g.e., 2/290-296; Halil b. Ahmed, a.g.e., 4/140; el-Mu'cemu'l Vasi, s. 903

⁴⁹ Ahzab Suresi: 33/52

⁵⁰ Zemaşşeri, a.g.e., 5/429; Kurtubi, a.g.e., 17/197; Beğavi, a.g.e., 6/366

⁵¹ Ahzab Suresi: 33/53

⁵² Dr. Mahmud Matraci, a.g.e., s. 106; Arapça Dil Bilgisi, (komisyon:

Ahmet Ateş, Tahsin Yazıcı, Nihat M.

Çetin), (1964), İstanbul, s. 87, 88; Tacettin Uzun, Arapça Sarf

Bilgileri, (2012), Konya, s. 105

⁵³ Ahzab Suresi: 33/68

⁵⁴ Halil b. Ahmed, a.g.e., 4/5, 12; Ebu Hayyan, a.g.e., 8/508

yedi kıraat imamında bulunurken, İbnu'l Cezeri ye göre ise on kıraat imamı bu şartları taşımamaktadır.

Gerekli sıhhat şartlarını taşıyan kıraatlerin vecihlerinin faklı ve birden çok olması ihtilaf değildir. Ümmete zorluk da değildir. Bu farklılıklar Allahu Tealanın izniyle Hz. Peygamber (sav) 'in verdiği bir ruhsattır. Vecihler ve farklılıklar Kur'an'ın okunmasında ve telaffuzunda Müslümanlar kolaylık, genişlik, rahmet ruhsatıdır. Aynı zamanda bu ruhsat Kur'an'ın anlaşılmasında ve yorumlanmasında kolaylık, zenginlik sağlamıştır.

Biz bu çalışmamızda ilk olarak kıraat ilminin tanımını, tefsirle ilişkisini, kıraatin manaya etkisinden bahsettik ve mütevatir on kıraat imamlarının ve ravilerinin ahzab suresindeki kıraat farklılıkları ve manaya etkisini inceledik.

Kıraat kaynaklarında kıraat farklılıkları genelde, Ferşü'l-Huruf ve Usul başlığı altında ele alınıp incelenmektedir. Usul başlığında incelenen kıraat vecihleri, Kur'an-ı Kerim'de geçtiği bütün âyet ve kelimelerde aynı olduğundan, bunlar; telaffuz, eda seda ve ses yönü itibariyle fonetik farklılıklar olarak isimlendirilmektedir. Ferşü'l-Hurûf başlığı altında incelenen kıraat farklılıkları ise belli bir kural ve kaideye dayanmayıp, Kur'an-ı Kerim'in tamamında dağınık olarak bulunmakta ve âyetin anlam ve yorumunu zenginleştiren farklı vecihler şeklinde isimlendirilmektedir. Biz de çalışmamızda bunu göz önünde bulundurarak "Ferşü'l-Hurûf" yani kıraat farklılıklarını, okunduğu şekliyle Ahzab Suresi'ndeki anlama etki eden ve manaya etki etmeyen bazı kıraat farklılıklarını ele aldık.

Kıraat farklılıkları üzerinde yapılan akademik çalışmaların hem Kur'an'ın tilaveti, hem de tefsir ilmi açısından önemi izahıtan varededir. Bu tür çalışmalar her birini rahmetle, minnetle yad ettiğimiz eslafımız tarafından yapılmıştır. Malum olduğu üzere ilimde devamlılık esastır. Dolayısıyla bu alanda ilgilenen yeni akademisyenlerin, ilmi çalışmalarıyla kıraat ilmine ve tefsire katkıda bulunmaları fevkalade yararlı olacaktır.

Kaynaklar

- Ahmed el-Ferahidi, Halil, *Kitabu'l Ayn*,(2003), ,Beyrut-Lübnan
 Begavi, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ', *Mealimü't-Tenzil*, Riyad (1990)
 Beydavî,Nâsirüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed, *Envâru't-Tenzûl ve Esraru't-Tevîl*, (2011) Lübnan,
 Cezeri, Ebû'l-Hayr Şemsüddin Muhammed B. Ali, *Müncidü'l-Mukriin Ve Mürşidü't-Talibin*, DKİ, (diğer bilgileri yok)
 Cezeri, Ebû'l-Hayr Şemsüddin Muhammed B. Ali, *En-Neşr Fi'l-Kıraati'l-Aşr*, Daru'l-Fikr, Beyrût, 2014
 Cermi, Ebû Ömer Sâlih b. İshâk, *Mu'cemu Ulumi'l – Kur'an*,(2001), Darul Kalem, Beyrut
 Çelik, Ömer, *Tefsir Usulü ve Tarihi*,(2012),İstanbul
 Çetin, Abdurrahman, *Kur'an İlimleri ve Kur'an Tarihi*,2014

- Çörtü, M. Meral, *Arapça Dil Bilgisi Sarf*,(1995), İstanbul
 Dani, Ebu Amr, *Et-Teyisir fi'l-Kıraati's-Seb'a*, Daru İbn Kesir, Beyrut,1.Bs, 2013
 Dani, *El-Urcüzetü'l-Münebbihe*, Tahkik, Muhammed b. Mecgan el-Cezâiri, 1999, Deru'l Muğni
 Dani, *Camiu'l-Beyan el-Kıraatü-s-Seb' el-Meşhura*, 2005, Beyrut
 DİA, *Kur'an Yolu*,(komisyon)(2004),Ankara
 Ebu'l-Âlâ, Ebu'l-Âlâ Muhammed, *Mushafu'l Kıraat'l-Aşri'l Mütevatira Bi'l-Elvâni'l-Müeyesser*, Tarihsiz (t.s.), (b.y.y.)
 Ebu Hayyan Muhammed b. Yûsuf b. Ali b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî, *el-Bahru'l – Muhit* ,(2010),Beyrut,
 Elmahlı, Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*,(1971) ,İstanbul
 Fîrûzâbâdî, Ebû't-Tâhir Meccüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed, *el- Kamusu'l Muhit*, Beyrut-Lübnan;
 Gazi İna'ye, *Hüde'l – Furkan fi Ulumi'l-Kur'an*,(1996) ,Beyrut-Lübnan
 Ğınam, Muhammed Nebil, *Dirasetü fi't-Tefsir*,(1995), Kahire
 Haruf, Muhammed Fehd, *Et-Teshil Li Kirâti't-Tenzil*, (2012), Dimeşk
 Işıcık, Yusuf, *Kur'an ve Meali*,(2010),Konya
 İbni Kesir, *Tefsiri'l-Kur'an'il Azim*,(1997),Riyad
 Karaçam, İsmail, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, (2018) , İfav Yay. 1. Bs, İstanbul,
 Karaçam, İsmail, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzülü Ve Kıraati*, (2012), İfav Yay. ,İstanbul
 Kahraman, Ferruh, *Tefsirde İhtilaflar*,(2011),İstanbul
 Koyuncu, Recep, *Kıraat İlmi Ve Takrib Usulü*,(2018), İstanbul
 Karslı, İlyas, *Yeni Sözlük*,(2013),İstanbul
 Komisyon(Dr. İbrahim Enis, Dr.Abdul Halim Muntasır, Atiyye es-Savalihi, Muhammed Halefullah, Ahmed),*Mu'cemu'l-Vasit* ,(2011), Mısır,
 Komisyon:(Ahmet Ateş, Tahsin Yazıcı, Nihat M. Çetin), *Arapça Dil Bilgisi* (1964),İstanbul,
 Komisyon : (Taceddin Uzun, Muhittin Uysal, Muhammed Tasa, Orhan Parlak, Ayhan Erdoğan, Latif Solmaz, Şahabettin Kırdar),(2001), Konya
 Kurtubi, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh, *el- Camiu li-Ahkami'l – Kur'an*,(2006),Beyrut
 Makdisi, Ebu'l Şame, *el- Mürşidü'l Veciz*;(1986),Ankara,
 Matrâci, Mahmud, *fi's-Sarfî ve Tatbikatihî*,(2000),Beyrut
 Mekki b. Ebi Talib, Ebu Muhammed, *El-Keşf'ü An Vücûhi'l-Kıraati'l-Aşr Ve İleliha Ve Hüceciha*, (2011), Beyrut,
 Nehhas, İmam Ebu Cafer, *Meani'l Kur'an*,(1988),Mekke
 Pakdil, Ramzan, *Ta'lim Tecvid Ve Kıraat*, (2014), İstanbul
 Paluvi, Abdulfettah, *Zübdetü'l-İrfan*,2009, İstanbul
 Racihî, Abde, *et-Tatbku's- Sarfî*,(1984),Beyrut
 Sabuni, Muhammed Ali, *Tefsiru Ayati'l – Ahkâm*,(1980),Dimeşk
 Suyuti, İmam Celaleddin, *El-İtkan Fi Ulumi'l-Kur'an*, Daru İbn. Kesir, Beyrut, 2006
 Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir b. Yezid el-Âmülî, *Câmi'u'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'an*, ,(1994),Beyrut,
 Temel, Nihat, *Kıraat Ve Tecvid Istılahları*, (2009),İstanbul
 Uzun, Tacettin, *Arapça Sarf Bilgileri*,(2012),Konya
 Yıldırım, Mustafa, *Yüce Kur'an ve Tefsirli Meali*
 Yıldırım, Mustafa, *Kıraat İlmine Giriş*, Tibyan Yay. İzmir, 2013
 Zemahşeri, Ebû'l-Kasım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî, *el-Keşşaf*, (2018), İstanbul